IN FUNERE

ILLUSTRISSIMI DOMINI

APOSTOLI ZENI

VENETI CIVIS,

Nobiliſque Cretenſis,

HISTORICI ET POETAE CAESAREI

ORATIO

P. F. HYACINTHI MENEGATTI

Ordinis Prædicatorum Philoſophiæ Lectoris,

Habita in Templo Sanctiſſimi Roſarii pridie
Idus Novembres MDCCL.

VENETIIS

APUD SIMONEM OCCHI

SUPERIORUM PERMISSU.

MDCCL.

Digitized by Google

SI quid a præpotente rerum omnium moderatore DEO Optimo Maximo enixis omnium votis eſſet optandum, quod in ſummam totius humanæ reipublicæ redundaret utilitatem, id, arbitror, unum foret, ut Viri quidam eximiis admodum dotibus præfulgentes, ac ſupra ceterorum hominum conditionem quodammodo evecti, immortali vita fruerentur. At quoniam æterna conſtantique ſupremi Numinis lege ſancitum fuit, ut homines ſinguli poſt certam, magis minuſve productam, annorum ſeriem e vivis tollantur: hinc bene ac ſapienter humano conſilio ſtatutum eſt; ut communia vota communis fletus excipiat; ac dolendam maxime, & nunquam ſatis pro merito deplorandam præclariſſimorum virorum jacturam, quæ præpediri non poteſt, nec valet reparari, publica quædam & ſolemnis triſtitiæ ac mœroris ſignificatio teſtetur. AEquum id profecto ac ſanctum inficiabitur nemo, ut ſcilicet diſcernantur optime diſparium inſigniter hominum diverſa merita: neque infimæ notæ & obſcuri nominis hominum, ac illuſtrium virorum, & famæ nominiſque claritate præſtantium interitum eadem funera ſubſe-

quantur. Quem autem putatis, Auditores, exanimem hic jacere, mox ſepulcro occludendum? Non is hercle vulgaris homo, cujus acerbum fatum intra domeſticos parietes ſit tantum privatæ familiæ, grave damnum perpeſſæ, ſqualore & lacrymis proſequendum: ſed vir præſtabilis maxime, cujus extremus dies, publico bono valde calamitoſus, uberiores multo & publicas querimonias ac gemitus promeretur. Non is item communis homo, cujus nomen & recordatio ſimul cum cineribus oſſibuſque ſit funebri lapide ac ſepulcri tenebris obruenda: at vir ſane eximius, cujus nominis fama adhuc poſt innumera ſecula ſuperſtes erit cum gloria & laude conjuncta, immo nulla futuri temporis oblivione delebitur, quin immortalis ad poſteritatem omnem devolvatur. Jam ſentit Urbs hæc noſtra amiſſum ornatiſſimum civem, quo incola non immerito gloriabatur, aliiſque permultis erat invidiæ cauſſa; extinctum dolet Italia ac maxima Europæ pars eruditiſſimum virum, ſive, ut verbis Græcorum Oratorum Principis utar, ἄνδρα γνωριμώτατον, καὶ ὀνομαστότατον, καὶ ἐνδοξότατον ἐν ταῖς πόλεσι, τὸν παιδείας ἀληθῶς τετυχηκότα, ex quo honoris & ornamenti plurimum ſemper perceperat: literaria tota tandem reſpublica præclariſſimum ſibi de-

decus luget ereptum, a quo ſplendorem ſuum noverat magis auctum, ſuamque gloriam ſemper amplificandam deinceps ſibi pollicebatur. Neque ad leniendam tantam doloris acerbitatem valet cogitatio, cum ſibi ſatis vixiſſe, qui ad tertium uſque ſupra octogeſimum annum vitam perduxit, &, quod mirum eſt, otioſam numquam, ſed ſtudiorum laboribus ſemper diſtrictam: cum ad acuendum immo luctuoſiſſimæ jacturæ ſenſum verior cogitatio altera ſubeat, ſatis ipſum nequaquam vixiſſe & aliis, & literariæ præſertim reipublicæ, quem in aliorum utilitatem, in literariæ ejuſdem reipublicæ beneficium, decus, & incrementum ſemper vivere oportuiſſet. Quoniam igitur ipſum diro fato ſublatum conſpicimus omnes, omnes dolemus, mihique, licet invito ac fruſtra obſiſtenti, arduum & difficillimum hac die dicendi munus commiſſum fuit; non ego univerſa & ſingula, quæ merito eſſent in tanti Viri commendationem promenda, oratione complectar: ſed pro conſtituta mihi temporis brevitate & dicendorum copiæ, & orationi modum imponens, fore ſatis opinor, ſi ipſum in utroque eruditionis ac pietatis genere præſtantiſſimum extitiſſe, atque adeo utroque hoc honorificentiſſimo eruditionis ac pietatis titulo celebrandum oſtendero. Quod ſi

oratio mea non talis evadet, qualem & mea vota, & expectatio veſtra, & ſummi Viri præcelſa merita expoſcerent, quæſo vos obteſtorque, Auditores, ut hoc unum mecum ſentiatis, & me imparem omnino fuiſſe APOSTOLI ZENI laudibus perſequendis, & ſolum fortaſſis ſimilem illi virum ejus extollendis præconiis parem fuiſſe futurum.

CUM probe noverint æquiſſimi rerum æſtimatores ornamenta illa omnia, quantumlibet ſpectatiſſima, quæ aut ex vetuſta familiæ nobilitate, aut ex majorum præclare factis proficiſcuntur, vel parvi eſſe facienda, vel omittenda penitus, dum homines ad potiora alia decora conquirenda, ad præſtabiliorem comparandam ſibi gloriam ſemper intentos laudibus exornare contingit: plurima mihi, de APOSTOLO ZENO dicenti, integro ſunt prætereunda ſilentio, quæ aut alienas redolerent laudes, aut nimio ſtudio & arte quæſita videri poſſent commendationis ſubſidia; cum ipſe egregiis ſuis dotibus ac promeritis locupletiſſimam orationis copiam ſuppeditet. Non ergo illuſtre hujus Viri genus occurrat, ex nobiliſſimo inter Venetos Patres

ZE-

ZENORUM ſanguine repetendum ; quamvis è Patria Urbe Cretam coloniæ cauſſa traducto : at eximium potius obverſetur ingenium, quod ſibi multiplici ſtudiorum genere excolendum propoſuit, ſollicitudine tanta, ut cetera omnia ſemper deſpexerit, facilitate tanta, ut nihil ipſi impervium & inacceſſum evaſerit, tanta demum felicitate, ut fructus ſit uberrimos & ampliſſimos conſecutus. Quamquam vero eo ſe inſtructum ingenio ſentiret, quod in ſummo homine poſtulabat Marcus Tullius, dotibuſque omnibus ab ipſo Oratorum Principe enumeratis præſtaret, videlicet ad excogitandum celeritate & acumine, ubertate ac perſpicuitate ad explicandum ornandumque, ad memoriam denique firmitate ac diuturnitate, ut proinde nihil in toto liberalium diſciplinarum ordine ſibi non poſſet polliceri : optime tamen cautus & prudens, ne per late patentem artium & ſcientiarum omnium provinciam inconſtans excurreret, profanas literas, in quarum ſtudio potiſſimum verſaretur, ſelegit, atque ex eis poeticæ arti & eruditioni præſertim ſtrenuam operam navare conſtituit : eruditioni, inquam, quæ non patruorum ejus dumtaxat, ſed avorum etiam proavorumque, immo totius ZENORUM gentis proprium ac perpetuum fuiſſe conſtat decus & ornamentum,

deſuturum numquam, niſi præclara hujuſmodi ingenia defecerint.

Quantum autem vel ab ipſa ætate prima ineunte in hoc pulcherrimo literario pulvere deſudaverit, quanta animi contentione, quantis virium conatibus, quanta perpeſſione laborum, quanta vigiliarum frequentia, quanto bonæ valetudinis detrimento, quanta ad extremam uſque ſenectutem aſſiduitate, quid fari attinet, aut quis potis eſt enarrare? Satius profecto ſit dicere (quod aliorum pace ſit dictum) ipſum, eximii hujus ſtipitis germen poſtremum, non modo ſuis patruis, jamdiu ingenti cum gloria demortuis, non ſolum eximio extincto Fratri, adhuc fama nominis celeberrimo, ſed & majoribus omnibus præſtitiſſe, ac tanto inſigniorem tuliſſe palmam, quanto longius omnium ſplendorem ac multiplicem cognitionem ipſe claritate nominis atque eruditionis amplitudine ſuperavit. At non ita ſolum domeſticis antecelluit; quod fortaſſis non eſſet in ejus ſumma laude ponendum: verum & inter exteros plurimos hujus noſtræ omni bonarum artium ſtudio florentiſſimæ ætatis clariſſimos viros mirum in modum effulſit; quod maximum utique ejus præconium efficere nemo non intelligit. Quis enim in conquirendis optimorum auctorum libris magis ſollicitus

&

& induſtrius? Quis in iis evolvendis magis frequens & aſſiduus? Quis in illis exquiſitiſſime percipiendis magis perſpicax & acutus? Nimirum pro ea, qua pollebat, mentis acie quæcumque in comparatis verſatiſque voluminibus comperiebat, ad trutinam revocabat æquiſſimam, ut vera ſeligeret, falſa reſpueret, auctores ab auctoribus ſegregaret, conciliaret diſſidentes, aberrantes negligeret. Ad quod ſane negotioſum præclarum opus non cujuſvis ingenium fuiſſet idoneum, ſed illius tantum, cujus eximia foret in percipiendo facilitas, optima in diſcernendo ſolertia, exquiſita in judicando maturitas. Quis etiam antiquitatis totius ac monumentorum veterum iſto peritior, qui hujuſmodi omnia, ſive obſignata numiſmatis, ſive inſculpta lapidibus, ſive hiſtoriarum libris mandata, inflammato ſtudio, ſedulitate incredibili, cumulatiſſima cognitione permenſus eſt, ut in hoc rerum genere (abſit verbo invidia) parem illi fortaſſis ætate noſtra concipere non ſuccurrat?

. . . , τίς ὁμοῖïος; ἢ τίς ἁπάντων,
Τόσσος ἐών, τόσσης ἦλε κλέος σοφίης;
Οὔτις ἐπιχθονίων . . . . . .

Ipſe locorum varietates, regionum ſitus, rationes temporum, ipſe populorum origines, inſtituta, mores, leges, fœdera, bella, geſta, faci-

cinora, clades, triumphos, ipſe ſingulorum Regum, Principum, aliorumque in dignitate poſitorum virorum ſtirpes, cognationes, affinitates, jura, ſucceſſiones noverat optime, callebat exquiſitiſſime, & melius forſitan accuratiuſque, quam ſua ſit privato cuilibet nota familia, quam ſuum ſit cuique genus compertum. Abſolvam brevius: vix aliquid ex toto ampliſſimo eruditionis ordine afferri poterat, quod illi novum & inauditum evaderet, quod non immo eſſet illi perſpectum prorſus exploratumque.

Hæc me, quamvis ingentia & ſublimia, de APOSTOLO ZENO prædicantem mentiri non ſinit fama ejus eximia, quæ breviſſimo temporis intervallo Urbis hujus, ac univerſæ Italiæ fines integros prætergreſſa, & per plurimas, omnes immo Europæ regiones longe lateque diffuſa, abſentes pariter ac præſentes, alienos pariter ac domeſticos, exteros pariter ac finitimos in unius hominis ſingularem admirationem traduxit, ut merito ipſum poſſimus dicere, quemadmodum virum quemdam præſtantiſſimnm dictum legimus,

Ἀστεροπὴν γαίης πείρασι λαμπομένην.

Quæ eſt enim Europæ Urbs, in qua non reſonet ejus nomen, præconiis non extollatur ingenium, ſtudioſi conatus non celebrentur, eru-

di-

ditionis copia & amplitudo non ſuſpiciatur ? Id autem quantum ſit honoris atque exiſtimationis faſtigium, vel ex eo intelligitis, Auditores, quod paucis admodum, & præclariſſimis ſolum quibuſdam viris datum ſit illuc aliquando tandem pertingere: quam vero & cito & certe illud APOSTOLUS ZENUS fuerit inter ceteros conſecutus, attendite. Quamquam etenim non auſim dicere, quod de Tito Livio Romanæ Hiſtoriæ Scriptore Principe narratione certiſſima circumfertur, e longinquis ac ſemotis valde regionibus Romam profectos fuiſſe nonnullos illuſtres viros, ejus nominis fama pertractos, ut tantopere celebratum hominem cominus intuerentur (ne quid honorificentius, quam verius, videar de iſto enunciare:) affirmare tamen non ambigo, neminem fuiſſe, vel mediocriter in re literaria verſatum, qui ad noſtras oras appulſus, ad eum ſemel, iterumque, ac ſæpe inviſendum non ſe contulerit, ut eruditiſſimo ejus colloquio frueretur; neminemque ferme ab eo receſſiſſe non maximopere admiratum hominem de rebus plurimis & variis ſubinde propoſitis tam promte & facile, tam dilucide & copioſe, tam ornate & exquiſite verba facientem. Sed & præſtabilius forte aliquid dicam, ac vere dicam, continenter ad eum miſſas fuiſſe a clariſſimis to-

totius pene Europæ viris epiſtolas, quo egregios ſtudiorum ſuorum conatus, operumque edendorum præclara molimina cum ipſo communicarent; atque ab eo pro rerum diverſitate vel optima conſilia reciperent, vel opportunis monitis inſtruerentur, vel occulta quædam & abdita mutuarentur eruditionis ſubſidia. Neque res cujuſpiam ſpem & vota fallebat, quin ſingulorum ſpem & vota expleret abunde. Immò quemadmodum præteritis olim temporibus factum fuiſſe memoriæ proditum eſt, ut ad D. Hieronymum in Orientis partibus domicilium habentem, veluti ad ſacræ doctrinæ oraculum, ex ceteris terrarum orbis partibus dirimendæ ac explicandæ deferrentur ſacrorum librorum quæſtiones; & in ſapientiſſimi viri maximique Doctoris ſententia omnes acquieſcerent: ita ſimile quippiam ætate noſtra factum deprehendimus, ut ad APOSTOLUM ZENUM hac in Urbe degentem, ceu ad arbitrum, ex permultis Europæ regionibus deducerentur exorta inter literatos viros diſſidia; atque ipſo doctiſſimo & æquiſſimo judice contentiones omnes penitus tollerentur, omniaque partium ſtudia ceſſarent. Scilicet, quemadmodum in ſacris literis apud Orthodoxos omnes Doctores magnum fuit Hieronymi nomen, auctoritas, & judicium: ita in profanis literis apud

apud quamplurimos Europæ eruditos homines APOSTOLI nomen, auctoritas, & judicium videtur maximo in pretio fuiſſe. Hoc autem in munere, utique ſatis arduo perdifficilique, præſtando ſic ſe geſſit ſemper, mirifice ſic ſemper excelluit, ut non ſolum ingenium in rebus plurimis probe verſatum, plurimis cognitionibus imbutum cumulatiſſime, ad omnia aptum & expeditum oſtenderit; ſed etiam in re odii & invidiæ pleniſſima belle compoſita ſibi ipſorum diſſidentium animos conciliaverit.

At honorificentiſſimam hanc plurimorum hominum de APOSTOLO ZENO præclare ſentientium concordiam uberius multo & locupletius, atque omnium inſtar teſtatam fecit magnus ille Cæſar, & ſummus Imperii Princeps CAROLUS VI. qui, cum de ſeligendo præſtantiſſimo viro, cui utrumque Cæſarei Poetæ & Hiſtorici munus committeretur, eſſet valde ſollicitus, hujus pervulgata exiſtimatione permotus, hunc cenſuit ceteris omnibus præferendum, ac multiplici cum honore jam triginta circiter abhinc annis Cæſaream in aulam vocandum. Inſigne hoc dubio procul & ſatis glorioſum hominis privati faſtigium: multo tamen ad laudem ejus illuſtrius atque ſpecioſius eſt, non ipſum fortuito eventu, vel, ut

fieri

fieri ſolet, ſummorum virorum ope interpoſita, ſed unica meritorum vi fuiſſe aſſecutum; ipſique omnium judicio ita reſpondiſſe, ut non æquaverit ſolum, ſed longe etiam vicerit famam omnem, omnemque præconceptam expectationem. Non etenim ſe prodidit dumtaxat eis ingenii & eruditionis dotibus præpollentem, quibus ad commiſſa ſibi potiſſima munia obeunda apprime foret idoneus; verum & ad alia plura ac majora, nova & inſolita, operoſa magis & magis ardua, mentis acumen, maturitatem conſilii, prudentiæ vim ſingularem, incredibilem cognitionem nec paucis, nec levibus ſpeciminibus patefecit. Quid quod præter hæc, pulcherrima alia ſui ornamenta omnium oculis exhibens, æquitatem judicii, recti conſtantiam, virtutis amorem, integritatem vitæ, morum probitatem, oris ac frontis hilaritatem, ſuavitatem ac venuſtatem ſermonis, virorum omnium aulæ Principum animos ſibi devinxit, adeo ut non tantum univerſis & ſingulis gratiſſimus ſemper extiterit, ſed & ipſi CAROLO, optimo ceteroquin hominum æſtimatori, fuerit quammaxime acceptus? An non enim certo conſtat, quemadmodum ſummus ille Imperii moderator eum non ſolum exiſtimatione peculiari, ſed ſingulari etiam amore proſequeretur; quemadmodum & privatim

& pu-

& publice ſæpius ſignificaverit, quantus eſſet, & quanti faciendus; quemadmodum frequentiſſime & in rebus graviſſimis expediendis ejus conſilio, & in capiendis animi oblectationibus ejus colloquio uteretur? An non omnino compertum eſt, multiplicibus his benevolentiæ ſignificationibus beneficentiæ ſignificationes totidem acceſſiſſe, cum & ipſum eximiis muneribus ſæpius ornarit, & ipſo pro aliis petente (noverat quippe eum ob animi ſui integritatem nihil, niſi quod rectum & æquum eſſet, petiturum) nec lectis libellis ſupplicum, neque audita ſupplicum cauſſa, omnes votis compotes ſæpe dimiſerit? Verum utriuſque ſuæ erga privatum hunc hominem & benevolentiæ & beneficentiæ potiora argumenta tunc præbuit invictiſſimus Cæſar, quando ipſum, regionum utique illarum vitio, crebris adverſæ valetudinis incommodis conflictari proſpiciens, poſt annos ferme undecim, ægro licet animo, maluit eum ad patriam Urbem reverti, ac ſub alio cælo abeſſe incolumem, quam illic frequentiſſimis obnoxium morbis, & in perpetuo vitæ diſcrimine conſtitutum verſari. Quemadmodum autem diſcedentem ex aula beneficiis innumeris cumulavit: ita jam abſentem ac patriæ reſtitutum immemor non neglexit; quin velut præclare emeritum militem

haud

haud exiguo perpetuo ſtipendio donavit. Quod præſtare numquam omiſit poſt Patris obitum ad extremum uſque hujus diem auguſtiſſima Hungariæ & Bohemiæ Regina, jam ad Imperii dignitatem evecta, Patris exemplum plane ſecuta, patriiſque curis ſuſceptis, ne videlicet tanti Viri merita, ſibi etiam probe perſpecta, digno præmio deſtituerentur.

Quid tamen ego ad hujus inclyti Viri celebrandam eruditionem extranea tot diutius perſequor argumenta? Nonne argumenta alia intima ſuppetunt, quæ ſingularis eruditionis ejus præſtantiam melius multo ac certius perſuadent, ſive Muſæum ab ipſo collectum, ſive inſtructa ab ipſo Bibliotheca, ſive opera plurima ab ipſo publicam in lucem producta? In illo cernere erat ſpecioſiſſimum vetuſtarum rerum theſaurum, in quo non numiſmatum varietatem maximam & copiam uberrimam, ſed accuratiſſimam collectionem ac ſeriem exquiſitiſſimam mirareris, quodque non rerum ipſarum, ſed raritatis potiore pretio æſtimares. In illa ſpectare licet librorum pulcherrimam ſupellectilem, quæ tota erat domus ejus ſupellex, ipſa tamen Attalica ſupellectili nobilior atque locupletior, qua maxime & unice gloriabatur: eamque tam belle, tam apte, tam miro ordine concinnatam ac digeſtam, ut non in-

ingentem voluminum multitudinem, ſed eximium potius delectum obſtupeſcas, eamque & privati hominis facultatem excedere, & cum magnificentia Regia certare decernas. In utroque autem pronum fuit ſemper cuivis & ejus laude dignam induſtriam ac ſtudium agnoſcere, & præconiis amplioribus extollendam ejus ſcientiam atque eruditionem ſuſpicere; ita ut vel doctiſſimi quique profeſſi fuerint, utrumque hoc nonniſi a ſummo viro potuiſſe præſtari. Quid vero dicam de editis ab ipſo operibus, tam multis, tam variis, in quibus omnibus & ſingulis, ſive res, ſive verba, ſive ſtilus, ſive ordo, ſive claritas, ſive facilitas, ſive ſententiæ, ſive ornamenta inſpiciantur, vulgare nihil, nihil exile, nihil incultum, demiſſum nihil; ſed pulchra omnia & excelſa, omnia gravia & elegantiſſima, ſublimia omnia & perpolita, abſoluta numeris omnia, omnia miranda.

At hic etiam atque etiam rogo vos, Auditores, date mihi hanc veniam, ut negotioſum valde munus caute declinans, neque eorum numerum vobis percenſeam, neque ſuſcepta in ſingulis argumenta vobis ſubjiciam, ne præter temporis modum excurrat oratio. Unum dicere ſit ſatis, cum ab ipſa adoleſcentia ineunte ad ultimam uſque ſenectam in elucubran-

dis operibus, quæ publici juris faceret, ſtrenue ac naviter deſudaſſe. Prætereo igitur haud pauca inſignium auctorum opera, quæ e Gallica lingua in Italam noſtram tranſtulit, aliorum ita utilitati proſpiciens, ut pluribus eſſent profutura. Nihil etiam conſulto dicam eorum, quæ vix adoleſcentem ingreſſus ætatem ligata numeris oratione conſcripſit, typiſque mandavit; cum ea, velut provectiore ætate minus digna, jamdiu tanquam ſua agnoſcere detrectaverit (quemadmodum & Tullius de Inventione libros ſimili ætate exaratos, ceu grandiori ætati minus conſentaneos, reſpuebat:) quamvis alioquin haud obſcure maturioris ingenii conatus majores præſtantioreſque fœtus portenderent. Verum firmioribus annis elaborata ab ipſo poemata, modis muſicis concinenda, ea ſunt, quorum ſingula dici poſſunt

.... mirabile viſu

Cælatumque novem Muſis opus ...

universa autem ob honeſtatem, gravitatem, ſublimitatem, atque eruditionem multiplicem, ſive ſæpius publice exhibita cum Viennæ in Auſtria præſertim, tum in aliis Italiæ & Europæ Urbibus, ſive mandata prælo, & late longeque propagata, ſummiſque audientium & legentium plauſibus ſemper excepta, incredibilem

ſem ei claritatem nominis pepererunt. Sed potiſſimum ac facile principem inter ejus opera locum ſibi vendicant illa volumina, in quibus modo unius, modo alterius, multorum modo, modo ſingulorum hominum in literaria republica valde præſtantium exquiſitiſſimam narrationem inſtituit, eorum nomina, familias, patrias, ætates, geſta, ſcripta, decora, dotes, merita ita accurate perſequens, nihil ut ad rei difficillimæ perfectionem deſideretur. Id autem facinoris fatebitur profecto quiſque nemini fortaſſis omnium debuiſſe in mentem venire, neque ab alio quoquam fortaſſis ſuſcipiendum fuiſſe, quam; ab hoc eruditiſſimo viro, cui nullus auctor erat ignotus, qui omnium judex optimus eſſe poterat, ut alios ab aliis diſcerneret, atque ſingulorum merita probe comperiens, æſtimaret ſingulos, quanti valerent. Quod cum præſtitit, quot recondita, obſtruſa, & a communi hominum cognitione procul ſepoſita patefecit! Quot vetuſtate nimia, aut diuturnitate temporis tenebris obruta, vel obruenda deinceps æternam in lucem perduxit! Quot oblivione prope contrita, vel certe in poſterum abſumenda a luctuoſiſſimo interitu vindicavit! Nos igitur tot tantorumque beneficiorum effecti compotes, & futurorum omnium ſeculorum homines eadem beneficia

percepturi, immo literaria tota reſpublica huic præclariſſimo viro & tam emerito bonarum artium cultori plurimum ſe debere profiteatur, qui, quemadmodum impigro aſſiduoque labore ac ſtudio ad ampliſſimam ſibi eruditionis ſupellectilem comparandam ſe totum tradidit, ita pari contentione & induſtria ad eamdem non in propriam utilitatem atque honorem, ſed in publicum dumtaxat decus & commodum conferendam totus ſemper incubuit.

Verum enimvero eruditioni tantæ, unde maximum hujus Viri decus effluxit, quod unum ad ſpecioſiſſimam atque perhonorificam commendationem ejus ſufficeret, alterum eximiæ pietatis ornamentum acceſſit, quod præconiorum ejus copiam amplificat. Mirum ſane ac memorandum! Homo, qui ita ingenio multiplicibus ſtudiorum generibus excolendo totus erat addictus, ut negotioſis officiis omnibus, civilibus curis, politiciſque occupationibus ſe ſubduxerit, ut numquam vel honeſtiſſimo otio indulgeret, numquam vel ingenuis oblectationibus animum recrearet, ut breviſſimam ipſam nocturnam quietem literariis exercitationibus interciperet, ut vel ipſa, ferme dixerim, ejus reſpiratio a ſtudio ſejuncta non videretur: homo, inquam, hujuſmodi in excolendam ſimul pietatem, virtuteſque animi comparandas i a

ſe

ſe totum impendit, ut hac una cogitatione, cura, & ſollicitudine cenſeretur obſtrictus: Scilicet, quemadmodum firmiſſime ſibi animo propoſuerat, ut acceptum ſupremi Numinis beneficio præſtans ingenium otioſum non detineret; ita ſeveriſſimam ſibi legem indixerat, ut id, ad quod Chriſtiano homini potiſſimum eſt adnitendum, præpoſtere non omitteret. Quapropter (etſi forte cuipiam incredibile ſit futurum, quod dicturus ſum, minime tamen loqui vereor, quod in ore multorum eſt, quod locupletiſſimo plurium teſtimonio firmatur, quod, ſin de aliis, de hoc ſaltem uno enarratum fidem integram promeretur) conſueverat ipſe ab operoſa ſtudiorum ſedulitate haud exiguam cujuſcumque diei & noctis partem decerpere, in divinis recolendis myſteriis, in evolvendis ſacris aut piis libris, in effundendis ad Deum precibus inſumendam; immo præclaris his pietatis operibus quotidianas ſtudiorum ſuorum rationes auſpicabatur, intermiſcebat, abſolvebatque. At quam defixa mente, quo cordis affectu, quanto caritatis ardore divinis rebus vacabat, impoſitaque ſibi pietatis opera peragebat! Ipſa frons, oculi, vultus denique totus, miro modo compoſitus, religione plenos ſenſus animi teſtabantur: quodque non ſine admiratione ſæpius plurimi conſpexere, in

æquiſſimam ejus laudem abunde prædicare non ambigunt. Hinc, quamdiu ei per ætatem morborum expertem licuit, in ſacris ædibus frequens erat, totus intra ſe abditus, ſummaque animi demiſſione res ac laudes divinas proſequebatur, ſacriſque ritibus ſeſe expiabat. Quando autem aliis atque aliis, & ſubinde quidem ingraveſcentibus, morbis cœpit conflictari, gravioremque ac productiorem bonæ valetudinis pati jacturam; adeoque illi vetitum eſſe cœpit ſacra loca luſtrare, & publice congrua Religionis officia exercere: votis ſuis inſenſam neceſſitatem æquo animo ferens, idipſum repetitis privatis precibus, intentioribus amoris actibus erga Deum, diuturnioribus vulnerum Chriſti meditationibus (cujus e cruce pendentis imaginem ob oculos poſitam ſemper habebat) frequentioribus erga Deiparam ac plures Superos cultus obſequiis uberius multo ac melius forte ſupplebat.

Cui intermiſſo numquam religionis ſtudio, numquam deferveſcenti pietatis ardori acceptas arbitror referendas plurimas illas, non fucatas & fallaces, ſed veras germanaſque virtutes, quæ, ſicut intime vigentes in ipſo mirandum in modum ejus animum exornabant, ita ſe prodentes identidem, ac raris fulgoribus coruſcantes, æquiſſimam aliis admirationis cauſ-

ſam

ſam præbebant. At, cum ad exitum perducenda videretur oratio, quæſo vos, Auditores, eam paulisper adhuc ab exitu revocari patiamini, ne videlicet hujus viri potiora decora, amplioribus efferenda præconiis, integro a nobis ſilentio prætermittantur. An non enim commemoranda ſaltem illa conſtantia, qua tot tantaque adverſæ valetudinis incommoda perferebat, cum per annos aliquot & ſæpe noctes inſomnes traduceret, & novis quotidie ferme doloribus torqueretur, & ad motum impotens cogeretur intra domeſticos unius aulæ fines conſiſtere; omnia illi alioquin eo titulo moleſtiſſima, quod ab eis, quas cupiebat maxime, literarum & pietatis exercitationibus, quantum vellet, prohiberetur? An non indicanda ſaltem ſumma illa animi moderatio, qua, licet ſui & aliorum optime conſcius, tamen & ſua flocci faciens, aut inaniter non oſtentans, & aliena non deſpiciens, aut, quantum vere poſſet, extollens, ſeveriſſima loquendi ſcribendique ratione, æque ſemper & aliorum contemtui ac dedecori, & ſui cuicumque jactationi ac gloriæ parcebat? Sed & in altero maximopere admiranda occurrit ejus animi moderatio, quod nihil minus, quam ob eruditionis ſuæ copiam, ob ſuæ ſcientiæ amplitudinem, ob ſummorum virorum præco-

nia, plauſus, atque acclamationes turgeſcens, ſed totus ſemper ad lenitatem ſuavitatemque compoſitus, dedignaretur neminem, blande ac humaniter omnes exciperet, omnibuſque, quas poſſet, verbo factiſque ſuppetias adferret, nullo umquam invidentiæ ſenſu commotus, quaſi ſplendorem ſuum ex aliorum claritate imminutum iri extimeſceret. Quid loquar de integerrima illa vitæ ratione, qua non a gravioribus ſolum piaculis, ſed a noxis etiam leviſſimis, quantum miſerrima humanæ infirmitatis conditio patitur, ſibi ſemper cavebat, in id jugiter ac ſedulo incumbens, ut juxta divinæ legis præcepta, juxta ſaluberrima evangelica monita, juxta præclara Sanctorum veſtigia ſe ſuoſque mores componeret? Mirum, quanto venerationis ſenſu proſequeretur univerſa & ſingula Orthodoxæ Religionis arcana, a quorum curioſa & audaci perſcrutatione abhorruit ſemper, ſemperque abhorrendum cuique cenſebat, nihil umquam proferens ipſe, nihil ab aliis libenter audiens, niſi quod juxta Pauli præceptum oſtenderet altiſſimis rebus illis, & a toto naturæ ordine immenſum ſepoſitis captivum plane intellectum humillimeque ſubmiſſum. Mirum item, quemadmodum æternas fidei morumque veritates eo lubentius audiret, quo rudiori ſermone enunciabantur, hoſ-

hoſque tantum, quotieſcumque integrum illi erat, divini verbi præcones conſulto perquireret, ne ſcilicet ob ſtudioſa nimis eloquentiæ ornamenta ab eo, quod maxime intererat, animus diſtraheretur. Quam etiam demiſſiſſime ei, quem ſibi ſuæ conſcientiæ moderatorem ſelegerat, ſubdebatur, quam plene ac promte in omnibus ab ejus ore nutuque pendebat! Quid referam, quam ſæpe, & liberalitate quanta opitularetur miſeris ac inopia vexatis quam ſæpe & quantum ad res ſacras & pios uſus elargiretur, nullo divitiarum ſtudio abreptus, nulla illectus cupiditate; quam demum caute id totum præſtaret, ut vel ii ipſi, qui beneficia perciperent, minime agnoſcerent? Mirum denique & valde mirandum, hominem hunc, tot eximiis virtutum decoribus locupletem atque emicantem abunde, ita de ſe tenuiter & abjecte ſenſiſſe, ut, cum magnus ille vir, & meritorum optimus æſtimator, GEORGIUS Cardinalis Cornelius Patavinorum Antiſtes vellet eum ſuæ Eccleſiæ Canonicis accenſere (qui honoris gradus parvi certe ducendus non eſt, quandoquidem ad potiores alios aditus eſſe ſolet) ipſe conſtantia ſumma renuerit, ratus ſe & dignitatis tantæ prorſus immeritum, & dignitati tantæ conſentaneis dotibus deſtitutum. Quod cum ita ſit, alias nem-

nempe hominis hujus virtutes eximias & præclaras ex ejus ſingulari pietate fuiſſe profectas, cum in aliis, tum in hoc viro & certe & optime comprobatum agnoſcimus Pauli dictum, pietatem ad omnia utilitatem afferre, ideſt, perhibentibus nonnullis Sanctis Doctoribus, pietatem fontem eſſe virtutum omnium, eſſe virtutum omnium parentem.

Quemadmodum autem ampliſſimæ viri hujus eruditionis maximo argumento ſunt profana plurima opera ab ipſo exarata; ita, ſin virtutum omnium, pietatis ſaltem, quæ ceterarum princeps in illo fuit, pulcherrimum ac certiſſimum monumentum extant extabuntque perpetuo ſacra poemata, ab ipſo, Superis magis, quam Muſis faventibus (ſi ita loqui licet) elucubrata, majeſtate tanta rerum, ſententiarum tanta ubertate, tam exquiſito verborum delectu, tam apto ordine concinnata, tantæ gravitatis plena, tanta ſuavitate conſperſa, ut non ſolum cumulatiſſimam auctoris pietatem ſignificent, ſed etiam in omnium legentium vel audientium animis religionis ſenſum, ſtudium virtutis, pietatis ardorem excitent, foveant, inflamment. Quod adeo eſt verum, ut in Cæſarea aula Viennenſi, poſthabitis inſignium aliorum Auctorum ſimilibus poematis, quod minus pietatem redolerent, una APOSTOLI

ZE-

ZENI ſacra poemata iterum ac frequentius fuerint adhibita, in annuis quibuſdam celebritatibus concinenda, ipſo CAROLO primum, ac ceteris ſumma ſemper admiratione ac plauſu probantibus. Quid, quod vel ipſe, quamvis de ſe cautiſſime ſemper locutus, & a qualibet laudatione ſui ſemper alienus, cetera omnia a ſe typis prodita veluti negligens, hoc unum opus, occaſione loquendi data, modeſtiſſime præſeferre conſuevit?

Utramque igitur hanc ſpartam, literarum ſcilicet atque eruditionis, pietatis & virtutum, ornandam ſibi propoſuit APOSTOLUS ZENUS, atque ita quidem, ut neutri totus deeſſet; diuturnas quippe ſtudiorum exercitationes excipiebant frequentiſſima pietatis opera; immo intentiores inter librorum meditationes ad Deum & divina mentem identidem extollebat, non tam certe ſollicitus, ut ingenium imbueret literis, quam ut virtutibus animum exornaret, probe intelligens, nihil profuturam ſcientiam omnem, & ingenti ſtudio partas cognitiones pulcherrimas, niſi fuerint cum probitate morum & virtutibus copulatæ, atque harum ope ad beatæ vitæ conſecutionem proficiant. Quapropter cum in hoc utroque præclarus extiterit vir iſte; atque iccirco, quia ingenio & literis maxime excelluit, pietate ac vir-

virtutibus maxime præſtans evaſerit : & fuit merito ſemper, & merito ſemper erit ſuſpiciendus utroque hoc titulo, utroque hoc titulo celebrandus. At hoc ipſum nimirum eſt, quod omnes perturbare debet maximopere, quod omnes debet triſtitia ſumma perfundere, quod acerbiſſimum omnibus reddere debet ejus interitum, tot eximia decora, immortalitate profecto digna, unico mortis ictu disjecta, protrita, abſumta fuiſſe : adeo ut fas mihi ſit uſurpare, quod præ nimio animi ſenſu & dolore de altero minus fortaſſis eximio viro fuit olim prolatum :

Καὶ καλὸν εἴ τι λέλειπτο μετ' ἀνθρώποισιν, ὄλωλε.

Unum nihilominus in tanta æquiſſima & publica dolendi cauſſa præſto eſt doloris ſolatium, ſpes ſcilicet ipſum (quem Deus multis variiſque modis probavit, ut vel a minutiſſimis culparum ſordibus expiaret, & ſe dignum efficeret; qui omnia pertulit ſemper incredibili mentis tranquillitate, jucunditate cordis, ac vultus hilaritate, promto ſemper animo ad plura, ad graviora, ad omnia libentiſſime perpetienda; qui jamdiu vitæ in terris actæ pertæſus, adventantem ſibi extremum diem minime extimeſcebat, ſed præſtolabatur, ſed exoptabat, non ut diutinas atque moleſtiſſimas ægritudines de-

declinaret, at ſalubriore certè conſilio, ut immortalis alterius vitæ, cujus ardore flagrabat, ſuaviſſima voluptate quamprimum perfrui ſibi liceret; qui integro præſertim ægrotationis hujus temporis tempore, quam ſibi poſtremam veluti præſentiebat, cogitationibus & curis abjectis ceteris, totus mente defixus, corde totus erga Deum & res divinas affectus, longe plurimas, ne dicam omnes, dierum ſingulorum horas multiplicibus pietatis exercitationibus tranſigebat, idque unum curabat ſedulo, ut opportune omnia ſibi Catholicæ Religionis myſteria & præſidia exhiberentur; qui ſpecioſiſſimis his pietatis & virtutum operibus majorem morti proximus, quam vivens umquam, admirationem ſui in omnibus excitavit; qui demum nocte nuper præterita tot vexatam morbis, tot confectam incommodis ſenectutem, non ſibi quidem, ſed nobis inopinata, placidiſſima nocturni ſoporis morte complevit) ipſum, inquam, ſpes eſt, ſummum illud æternæ felicitatis bonum vel jam fuiſſe aſſecutum, vel brevi eſſe conſecuturum. Sed & me, qui exili nimis, rudi, & impolita oratione laudes ejus ac præcelſa merita ſum perſecutus, hæc recreat firma perſuaſio, ſcilicet futurum poſthac, ut, quemadmodum ipſe clariſſimorum aliorum virorum dotes & facinora immortali-

ta-

tati mandavit, ita plurimi inter ſe pro ſempiterna meritorum ac geſtorum ejus gloria, prædicatione, literis, monumentiſque decoranda decertent, quo ejus nomini maximus & ampliſſimus apud ſeculorum omnium poſteritatem honor permaneat. Dicebam.

Digitized by Google